

NOVINÁŘSKÁ KNIHOVNA ARNEHO LAURINA

Josefina Panenková (Praha)

Arne Laurin's Journalism Library

Abstract: Arne Laurin (1889–1945), a journalist and editor-in-chief of the *Prager Presse*, devoted nearly his entire life to book collecting, a pursuit that he continued until his emigration in 1939. He became particularly renowned for his collection of journalism-related literature, which — following wartime upheavals and Laurin's death — was incorporated into the holdings of the library of the present-day Faculty of Social Sciences of Charles University. During its time, the journalism library gained considerable recognition, notably through seven printed catalogues issued by Laurin between 1931 and 1937 as bibliophilic editions. The library as a whole — and especially its historical holdings of printed works up to 1860 — consists predominantly of foreign literature. This study traces the remarkable trajectory of the collection, examines provenance markers within the historical holdings, and addresses key librarianship themes such as acquisitions, cataloguing, collection development, and accessibility. From the perspective of book collecting, Laurin's activities are situated within a broader cultural and historical context.

Keywords: Arne Laurin – journalism library – journalism – book collecting – provenance research – bibliographic spoils – book spoils

Úvodem

Jedním z fondů Knihovny – Centra vědeckých informací na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy¹ je soubor více než 7,5 tisíce svazků z novinářské knihovny Arneho Laurina (1889–1945), původním jménem Arnošta Lustiga, českého novináře, šéfredaktora deníku *Prager Presse*, výrazné osobnosti meziválečné české společnosti.² Ve své době si jeho novinářská knihovna získala věhlas mj. na základě sedmi tištěných katalogů, které Laurin vydal v letech 1931–1937 jako bibliofilské tisky. Tato studie mapuje pozoruhodný osud sbírky, věnuje se provenienčním znakům historického fondu knihovny do roku 1860, dále sleduje hlavní knihovnická témata, jako akvizice, katalog, stavění fondu a přístupnost knihovny; z hlediska knižního sběratelství zasazuje Laurinovu osobnost do širšího kontextu.³

Bibliofil a dárcce

Arne Laurin byl celoživotním vášnivým bibliofilem, a byť se proslavil sbírkou novinářské literatury, jako knižní sběratel měl podstatně širší tematický záběr. Z podstaty práce šéfredaktora deníku *Prager Presse*, a pochopitelně i vzhledem k jeho vztahu k literatuře, procházely Laurinovi rukama tisíce knih domácí a zahraniční provenience. V hojné míře se jednalo o současnou knižní produkci, o které noviny *Prager*

Presse referovaly. Šlo také o publikace, které si Laurin sám nakoupil, byly mezi nimi jistě i různé knižní dary či výměny. Patrně v okamžiku, kdy přísun knih přesáhl prostorové možnosti jeho bytu, a především ve chvíli, kdy se rozhodl zaměřit na budování novinářské knihovny, začal se Laurin mnohých knih zase zbavovat. V letech 1932–1938 můžeme sledovat pravidelné zásobování dvou předních českých knihoven knižními novinkami i staršími tituly, kdy tyto dary v souhrnném počtu dosáhly minimálně 8,5 tisíce svazků.

Přinejmenším od roku 1930 je v korespondenci zaznamenán vřelý, až přátelský vztah Arneho Laurina a Josefa Volfa (1878–1937), dlouholetého knihovníka a v letech 1928–1937 ředitele Knihovny Národního muzea. Společný zájem nacházeli na poli bibliofilství, mj. oba coby členové Spolku českých bibliofilů, ale též v oblasti dějin žurnalistiky.⁴ Do Knihovny Národního muzea (dále jen KNM) tak začaly směřovat Laurinovy knižní dary, zaznamenané v letech 1932–1937 v přírůstkových knihách, v celkovém rozsahu 2 402 titulů. Jde především o knižní produkci dvacátých a třicátých let 20. století s nejmladší datací 1937. Z hlediska jazykového rozložení jde vedle češtiny snad o všechny evropské jazyky včetně méně frekventovaných, jako finština, ukrajinština, lotyština či chorvatština, největší podíl tvoří němčina, poté francouzština a angličtina.

V roce 1934 Laurin věnoval do KNM také soubor díla Jiřího Mahena a tento dar se promítl i do vzájemné

¹ FSV: <https://knihovna.fsv.cuni.cz/aktuality/predvalecna-literatura-o-novinach-novinarstvi-v-laurinove-knihovne>

² Životní osudy Arneho Laurina a jeho působnost v oblasti českého novinářství popsali Michal Topor a Daniel Řehák v obsáhlé monografii vydané spolu s výběrem Laurinovy korespondence: TOPOR – ŘEHÁK 2019; TOPOR 2019.

³ Studie vychází z diplomové práce autorky: PANENKOVÁ 2022.

⁴ VOLF 1930.

korespondence Laurina s Mahenem, kde Laurin blíže vysvětlil svoji motivaci: „... muzejní knihovna nemá ani povinných, ani jinakých výtisků. Žije z naděje, že jí Preiss odkáže svoji knihovnu. A tak já, z nedostatku lepšího zaměstnání, funguju od let jako verpflegsmistr. Snad jsem jim tam dal 10, nebo kolik tisíc knih.“⁵ Byť byl Laurinův množstevní odhad silně nadsazený, nelze jeho velkorysý dary nijak zpochybnit a Josef Volf svou vděčnost také opakovaně vyjadřoval: „Sotva jsem nastoupil svůj úřad po prázdninách, už tu je Váš drahocenný dar ve formě 4 velkých balíků, z nichž každý obsahuje vzácné obohacení muzejní knihovny! Bůh Vám za to Vaši práci žehnej! Jste jediný dárcem moderní cizí literatury a řídké literatury české. A zvláště dnešní dar, obsahující celého Mahena! psal bych samé vykřičníky! Dík budoucím pokolení! Vám vždy oddaný a vždy od Vás něco dobrého očekávající Dr. Josef Volf.“⁶

O vánočních svátcích roku 1935 uveřejnily tuzemské deníky zprávu přibližně tohoto znění: „Vzácný knižní dar Národní a univerzitní knihovně v Praze byl věnován na počest volby prezidenta republiky Edvarda Beneše dárcem, který si nepřeje býti jmenován. Jest to 1000 svazků velmi cenné moderní světové literatury skoro všech států z oboru mezinárodní politiky a práva, národního hospodářství, filozofie a biografie a literatury týkající se světové války, mírových snah atd.“⁷ Z pracovních podkladů ředitele Národní a univerzitní knihovny (dále jen NUK) Jana Emlera (1877–1951) pak vyplývá, že nejmenovaným dárcem byl Arne Laurin.⁸

Tímto mimořádným darem byl zahájen Laurinův masivní přísun knih do druhé tuzemské knihovny, který v celkovém množství dosáhl více než 6 200 jednotek. V letech 1935–1937 zasilal knižní dary oběma knihovnám, jak muzejní, tak národní. Po smrti Josefa Volfa roku 1937 se orientoval již výhradně na NUK a vzájemná korespondence Laurina s Janem Emlerem je stejně srdečná, plná oboustranného respektu a vděku, jako tomu bylo u Volfa.

Dary do NUK můžeme konkretizovat pouze částečně na základě několika seznamů, které knihovna vypracovala jako potvrzení o převzetí knih (téměř bez výjimky jde o zahraniční produkci počátku třicátých let 20. století), avšak zhruba od druhé poloviny roku 1936 je možné dary sledovat jen v dopisech, které zahrnují pouze počty svazků, někdy jen počty balíků knih. Stejně jako dříve Volf i Jan Emler vyjádřil své díky: „I když jste si těchto díků – podle jednoho z posledních Vašich dopisů – nepřál, nemůžeme tomuto Vašemu

přání vyhověti: musíme Vám vysloviti svou hlubokou vděčnost, k níž si náš ústav zavazujete. Jste jedním z největších mecenášů Národní a univerzitní knihovny pražské a k jejímu růstu přispíváte měrou nadmíru vydatnou.“⁹

Na podzim roku 1938 navštívil Laurin Jana Emlera ve zcela specifické záležitosti – nabídl NUK ke koupi svou žurnalistickou sbírku. K této události a následnému vývoji se ještě vrátíme.

Četné dary popsané v předchozích odstavcích obsahovaly knihy, které Laurin mohl mít po nějakou dobu ve své knihovně, mnohdy však jistě šlo o recenzní výtisky, kterými disponovala redakce *Prager Presse*, a Laurin sloužil „jen“ jako jejich distributor. Sám si budoval vlastní knihovnu, a to nejen novinářskou, ale i sbírku tisků věnovaných T. G. Masarykovi a Edvardu Benešovi – jejich vlastní díla a práce o nich. V roce 1935 zmínil na 600 kusů masarykian ve své knihovně¹⁰ a na podzim roku 1938 – připraven opustit republiku z rasových i politických důvodů – nabídl tento soubor k prodeji podobně jako svou novinářskou knihovnu. A podobně jako novinářská knihovna i tato sbírka prošla pozoruhodnými peripetemi – prostřednictvím amerického velvyslanectví v Československu ji Laurin prodal kalifornské univerzitě Berkeley, avšak do své cílové stanice sbírka doputovala až v roce 1946 poté, co jako zázrakem přečkala válku uschována v bednách na různých místech v protektorátu. Celkem se jedná o 1 600 publikací a statí, dále o 13–15 tisíc výstřižků z tisku a řadu nepublikovaných materiálů, které jsou ve slavistickém oddělení University of California, Berkeley dochovány dodnes.¹¹

Přibližný obraz další části Laurinovy osobní knihovny nabízí obsah aukčního katalogu vydaného amsterdamským knihkupcem a antikvářem P. A. Hemeryckem v květnu 1939.¹² V této aukci Laurin prodal z hlediska ceny asi nejhodnotnější tisky, aby (patrně) získal potřebné prostředky pro nucený uprchlický pobyt v zahraničí. Můžeme jen litovat, že se v aukci dražily dva knižní celky dohromady: knihy Arneho Laurina a knihy z „Bibliothèque Friedmann, Amsterdam“, protože v dochovaném katalogu není možné sbírky od sebe úplně rozlišit. Prezentované publikace však celkově můžeme charakterizovat jako hodnotné tisky o výtvarném umění s mnoha reprodukcemi, limitované edice, bibliofilie apod. Antikvář Hemeryck v katalogu také zvlášť zdůrazňoval výjimečně dobrý stav exemplářů obou sbírek. Jedním z vydražených oddílů byl také soubor asi 130 titulů

⁵ Mahenův dopis A. Laurinovi 2. 10. 1934; Laurinův dopis J. Mahenovi 3. 10. 1934 (Památník národního písemnictví, literární pozůstalost A. Laurina, dále jen jako PNP).

Laurin zmínil Jaroslava Preisse (1870–1946), českého bankéře a ve své době majitele jedné z největších tuzemských soukromých knihoven.

⁶ Volfův dopis A. Laurinovi 22. 8. 1934 (PNP).

⁷ Znění zprávy zasláné Československé tiskové kanceláři ředitelem Národní a univerzitní knihovny Janem Emlerem 24. 12. 1935 s žádostí o publikaci v českých i německých denících. (Archiv Národní knihovny [dále jen jako ANK], korespondence 1935, č. j. 3291/35).

⁸ ANK, koresp. 1935, č. j. 3257/35.

⁹ ANK, koresp. 1938, č. j. 2302/38.

¹⁰ ANK, koresp. 1935, č. j. 1099/35.

¹¹ SVOBODA 1991; TOPOR 2019, s. 750.

V Knihovně Masarykova ústavu AV ČR v Praze jsou uloženy tři strojopisné svazky bibliografie masarykian s přípisem o Laurinově autorství soupisu. Jde o dvě shodné kopie soupisu Masarykových a Benešových děl, které obsahují 130 titulů, a o jednu kopii spisů o Masarykovi, kde nejmladší tisk je datován rokem 1936 a která čítá na 450 položek. Dohromady tedy představují zhruba 600 publikací a článků, které by odpovídaly stavu Laurinovy sbírky masarykian v letech 1935–1936.

¹² [HEMERYCK] 1939.

obsahově zaměřených na karikaturu. Že Laurin vlastnil sbírku karikatur, je známo z katalogů novinářské knihovny, ve kterých je část vyhrazena právě tomuto žánru (v rámci oddílu *Veřejné mínění*, 1935). Soubor karikatur se v dnešní Laurinově knihovně na FSV nevyskytuje a pohřešován byl již v roce 1947. Nabízí se možnost, že sám Laurin před emigrací vyjmul některé hodnotné svazky z novinářské knihovny a prodal je v holandské aukci.

K aukci je vhodné zmínit ještě policejní zprávu z kraje roku 1939, která informuje o Laurinově emigraci a v níž pisatel sděluje, že: „*Před odjezdem [Laurin] prodal svoji bohatou politickou knihovnu (prý do Holandska) údajně za 35.000 dolarů. Z výtežku tohoto prodeje zapravil údajně všechny své dluhy.*“¹³ Zpráva hovoří o „politické knihovně“, jíž se patrně myslí Laurinova novinářská sbírka, která ovšem zůstala v Čechách, byť ji Laurin také zamýšlel prodat. Do Holandska však jednoznačně putovala sbírka knih zcela jiného zaměření.

Z výše uvedeného je zřejmé, že Laurinova stopa v českých, resp. světových knihovnách významně přesahuje „pouze“ sbírku žurnalistické literatury. Kromě novinářské knihovny obsahující přes sedm tisíc svazků je v českých i zahraničních bibliotékách uloženo více než deset tisíc knih, za nimiž jako sběratel či dárce stojí Arne Laurin.

Novinářská knihovna

Přibližně koncem dvacátých let 20. století Laurin usměrnil svoji knižní sběratelskou aktivitu ve prospěch především novinářské literatury. O tomto záměru opakovaně informoval své přátele i dosavadní dodavatele bibliofilské produkce.¹⁴ Laurin se dlouhodobě zajímal o dějiny žurnalistiky jak z hlediska významných osobností či novinářských institucí, tak z hlediska témat jako cenzura, svoboda tisku, tiskové právo, vztah novin a církve, postavení žurnalistiky ve válce, veřejné mínění, novinářské školství ad. Jedno- i mnohadílné svazky, ale i drobné letáky, brožury, dílčí kapitoly či slovníková hesla, cirkuláře, a dokonce grafické listy zejména zahraničního původu systematicky shromažďoval jak v dominantních evropských jazycích němčině, francouzštině a angličtině, tak ve švédštině, dánštině, italštině, holandštině, polštině, maďarštině, češtině a dalších.

Patrně jediná rozsáhlejší a osobní Laurinova zpověď týkající se knihovny je zaznamenána v *Katalogu výstavy světového tisku v Pardubicích* konané v říjnu 1933.¹⁵ Zde Laurin zrekapituloval svůj celoživotní zájem a popsal nejdůležitější hledisko, proč tehdy i dnes zpětně považujeme jeho knihovnu za tak mimořádný počín: v době, kdy se rozhodl

pro budování této sbírky, byl obor novinářské vědy v samých počátcích a na evropské úrovni neexistovala ucelená bibliografie, která by se žurnalistice věnovala. „*Veřejné knihovny naše nemají dosud ani základních děl ke studiu novinářství, americké novinářské školy, znamenitě vybavené, jsou přece jen trochu z ruky – a tak musíš chtít nechtít znovu sáhati k aukčním katalogům, navazovati styky s antikváři celého světa, a pomalu sestavovati vlastní katalog,*“ psal Laurin ve svém příspěvku do výstavního katalogu a dodal: „*V jediné dosud bibliografii literatury o novinářství, Bömerově, je to pověděno jasně: berlínský ústav novinářský sháněl po léta po světě aspoň hesla, když už knih sehnati nemohl – na konec napsali do Prahy, abych jim půjčil svůj katalog, který opsali i se všemi přepisnými chybami.*“

Laurin zde zmínil činnost Karla Bömera z berlínského Deutsches Institut für Zeitungskunde. Ten v podstatě ve stejné době jako Laurin pátral po odborné novinářské literatuře a roku 1929 vydal bibliografii vědy o novinách na německém území a posléze v roce 1932 mezinárodní bibliografii,¹⁶ kde zejména v oblasti evropské neněmecké novinářské literatury bohatě čerpal z Laurinových zdrojů. Ovšem jednalo se o bibliografii, zatímco Laurin zde v Praze měl dotyčné svazky přímo v knihovně.

Jak Laurin uvedl, novinářskou literaturu soustavně vyhledával v aukčních katalozích a skupoval ze zahraničních antikvariátů. Ve vyhledávání příslušných zdrojů mu byli nápomocní kolegové z nakladatelství a knihkupectví Orbis¹⁷ a též např. Otto F. Babler (1901–1984), olomoucký bibliofil, nakladatel a dopisovatel *Prager Presse*.¹⁸ Z domácích prodejců byl Laurin v intenzivním styku s knihkupcem a antikvářem Karlem Zinkem, v jehož knižních aukcích opakovaně prodával i nakupoval. Z jejich korespondence vyplývá, že Laurin u Zinka vydražil některé svazky pro svou sbírku masarykian.¹⁹ Dalším prokazatelným zdrojem bylo pražské knihkupectví Zikmunda Reacha.²⁰ Avšak možnosti domácích knihkupeců se patrně záhy vyčerpaly a Laurin byl odkázán především na zahraniční antikvariáty a své korespondenční kontakty.

Svou knihovnu často zmiňoval v písemném styku mj. se zahraničními dopisovateli novin *Prager Presse* – k takovým kontaktům patřil např. Hugo Bergmann (zakladatel a ředitel Hebrejské knihovny v Jeruzalémě), Hans Heinrich Bockwitz (ředitel Deutsches Buch- und Schriftmuseum v Lipsku), Alfred Bihlman (vedoucí tiskového oddělení lotyšského ministerstva zahraničí), Antonín Cekota (redaktor *Baťovy služby veřejnosti*), Oscar Walter Cisek (tiskový atašé vyslanectví Rumunského království v Praze), Francoise Crucy (francouzský dopisovatel *Prager Presse*), James

¹³ TOPOR – ŘEHÁK 2019, s. 513.

¹⁴ Laurinova korespondence např. s A. Martinkem, S. Klírem, O. Bablerem, K. Zinkem, I. Herbenem (PNP).

¹⁵ LAURIN [1933].

¹⁶ BÖMER 1929; BÖMER 1932.

¹⁷ O této spolupráci víme z Laurinovy korespondence (např. Laurinův dopis O. Heidrichovi 30. 6. 1930 [PNP]), ale přímé příklady se ani v jeho archivu, ani v archivu nakl. Orbis (uloženém v Národním archivu) nedochovaly.

¹⁸ Vzájemná korespondence A. Laurina a O. Bablera (PNP). Babler byl také pravidelným dopisovatelem časopisu *Notes and Queries*, kde mj. referoval o Laurinově knihovně. Patrně i zde sledoval pro Laurina zajímavé nabídky.

¹⁹ Vzájemná korespondence A. Laurina a K. Zinka (PNP). Zink se dlouhodobě věnoval sběratelství knih a dokumentů o knižních aukcích. Laurin mu do sbírky věnoval jeden starý tisk. Pro Zinka byla Laurinova novinářská knihovna, jak sám uvedl, „*nedostižným vzorem*“.

²⁰ Vzájemná korespondence A. Laurina a Z. Reacha z let 1927–1934 (PNP).

V. Hyka (anglický dopisovatel *Prager Presse*), Stanislaw Jarkowski (představitel polského novinářského institutu Informacja Prasowa Polska), Jaroslav Kraus (diplomat na čs. velvyslanectví v Londýně), Vlastimil Kybal (čs. velvyslanec ve Španělsku), Kosta Lukovič (ředitel tiskového odboru jugoslávského království v Bělehradě), Karl Lüthi (švýcarský sběratel a knihovník Musée Gutenberg Suisse), Karel Nosovský (bibliograf), A. J. Poulsen (ředitel tiskové sekce dánského ministerstva zahraničí), Emil Walter (novinář a překladatel orientovaný na severské země), Herrmann Wendel (německý dopisovatel *Prager Presse*).

Struktura knihovny

O tematickém rozdělení novinářského fondu vypovídá signování knih: každá skupina dostala písmeno abecedy, některé skupiny obsahují i další oborové pododdíly. Za písmenem následuje v signatuře pořadové číslo svazku pro daný obor. Zvláště pak stojí přírůstkové číslo v rámci celé knihovny. Knihovní jednotky jsou opatřeny razítkem otištěným zpravidla na předním přídešti vlevo nahoře. Razítko tvoří obdélníkový rámeček, v jehož horní části je bezpatkovou majuskulí monogram „A. L.“, ve spodní části je zkratka „Sign.“ a vytečkovaný řádek pro připsání signatury.

Kolik svazků celkem Laurinova knihovna obsahovala, nebude asi možné nikdy určit vzhledem k absenci původní kartotéky a přírůstkového seznamu. Dnešní Laurinova knihovna na FSV čítá 7 709 položek. V sedmi tištěných katalozích bylo publikováno celkem 3 904 čísel z Laurinovy knihovny a v předmluvě posledního katalogu se uvádí, že tímto svazkem bylo dovršeno zveřejnění asi třetiny z celkového objemu novinářské sbírky. V dobových tiskových ohlasech se na přelomu let 1937–1938 uvádí, že celkový počet knih přesahuje hranici 10 tisíc.²¹ Ze signatur, jak byla výše popsána struktura, ovšem během fyzického průzkumu fondu vyplynulo číslo podstatně vyšší (14 822). Dále pak odborné posudky na Laurinovu knihovnu vyhotovené v lednu 1939 uvádějí zcela konkrétně 8 595 knih. Tento číselný chaos je snad možné vysvětlit následovně: Laurin měl ve sbírce také mnoho kuriozit, jako byla ukázková čísla novin různých exotických zemí, oběžníky, grafické listy se zpravodajskou tematikou, již zmíněné karikatury a fotografie. Zdá se tedy, že přírůstková čísla evidovala i každý jednotlivý list nebo zvláštní číslo periodika a že takto dosáhla počtu čtrnácti a více tisíc jednotek, avšak pokud bychom měli hovořit jen o knihách či konvolutech kompletních ročníků periodik, pak se objem pohyboval kolem 8,5 tisíce.

Laurinův podíl na formování knihovny byl nesporně ideový, znalostní a finanční. Tematické okruhy, do kterých

Obr. 1. Laurinovo razítko s monogramem a vypsanou signaturou a přírůstkovým číslem.

je knihovna rozdělena, zformuloval on sám na základě znalosti oboru a dlouholeté sběratelské aktivity. Pomocnou knihovnickou a katalogizační činnost pak odvedl jeho spolupracovník v nakladatelství Orbis, překladatel a novinář Jakov Gerasimovič Gurian (nar. 1899). Ten je také podepsán jako sestavovatel všech sedmi tištěných katalogů.²² Gurian patrně zastával nepsanou pozici Laurinova knihovníka, přijímal nové přírůstky, signoval je a vytvářel katalogizační záznamy. K pracovnímu, ale ani osobnímu vztahu obou kolegů se nepodařilo dohledat žádné doklady. Oba byli evidentně v denním osobním styku, a tak písemná forma komunikace nebyla nutná. Nemáme tedy žádné Laurinovy pokyny či Gurianovy otázky k provozu knihovny, které by přiblížily detaily „ze zákulisí“.²³

Nejasný je bohužel také osud původního lístkového a přírůstkového katalogu novinářské sbírky. Dnešní Laurinovu knihovnu na FSV již originální katalogy nedoprovázejí a nepodařilo se dohledat ani žádné informace, kde skončily. Že tyto katalogy existovaly, je zcela zřejmé z Laurinovy poznámky v dopise Janu Emlerovi: „... mám tu jak lístkový katalog abecední, tak podle oborů, kromě toho ještě ten jinaký katalog, co se píše na papíry.“²⁴ Při válečných a poválečných přesunech knihovny, kdy došlo ke ztrátě řady knih, došlo i ke ztrátě katalogů.

Šedm tištěných katalogů, které zachytily přibližně jednu třetinu knihovny, vydával Laurin vlastním nákladem v letech 1931–1937 jako novoroční bibliofilský tisk.²⁵ Katalogy postupně prezentovaly jednotlivé obory Laurinovy knihovny, v případě dvou signatur přinesly i dodatky. První tištěný katalog novinářské knihovny vyšel v prosinci 1931 v nákladu 250 výtisků a již v lednu 1932 byl uskutečněn dotisk 150 kusů.²⁶ V letech 1932 a 1933 Laurin držel katalogy v počtu 400 a následně náklad postupně zvyšoval až na 888 kusů

²¹ MÁGR 1937; ANONYM 1937.

²² První katalog vydaný koncem roku 1931 sestavil s Vladimírem Balthasarem (1897–1978), následující zpracoval Gurian již samostatně. Spolupráce A. Laurina s V. Balthasarem není dochována v korespondenci. Lze se domnívat, že jejich kontakt byl kolegiální v době Balthasarovy novinářské kariéry cca do roku 1932.

²³ Ke Gurianovi šířeji v původní závěrečné práci: PANENKOVÁ 2022, s. 26.

²⁴ Laurinův dopis J. Emlerovi 30. 12. 1931 (PNP).

²⁵ BALTHASAR – GURIAN 1931; GURIAN 1932; GURIAN 1933; GURIAN 1934; GURIAN 1935; GURIAN 1936; GURIAN 1937.

²⁶ Laurinův dopis W. N. van der Houtovi 2. 1. 1932 (PNP).

v roce 1937. Pouze na základě této vzrůstající křivky můžeme usoudit, že zájem o katalogy, resp. o Laurinovu knihovnu byl značný.²⁷ V katalogích let 1931 a 1934–1937 je úvodní slovo od Oscara Buttera, v letech 1932 a 1933 napsal úvod přímo Laurin. Oscar Butter (1886–1943) byl novinář a publicista, v letech 1931–1936 generální konzul ČSR v Paříži, spoluzaložil a vydával časopis *Duch novin* (1928–1931), ve kterém se věnoval teorii žurnalistiky.²⁸ Butterovy předmluvy mají charakter teoretických úvah na rozdíl od Laurinových, který se snažil vysvětlit systém řazení těch oddílů, kterým byly katalogy věnovány.

Laurin katalogy rozdával a rozesílal knihovníkům, vybraným novinářům, zahraničním dopisovatelům *Prager Presse* a svým četným kontaktům.²⁹ Ostatně většina z těch, kdo Laurinovi zasílali novinky do knihovny, byla adresátem těchto specifických novoročenek. Někteří pak o katalogy sami žádali jako o hodnotnou bibliografii dosud mladé vědy o novinách. Pro Laurina byla jeho novinářská knihovna výsledkem usilovné sběratelské práce, byl to nástroj reprezentace vysoce hodný šéfredaktora významného tuzemského deníku a v neposlední řadě šlo o sběratelovu chloubu, kterou zhlédli četní hosté redakčního zázemí. Jak v recenzích, tak v předmluvách tištěných katalogů opakovaně zaznělo, že knihovna měla být především studijním nástrojem. Šlo tedy o soukromou, avšak odborně veřejnosti přístupnou sbírku.³⁰

Laurinovi kolegové novináři, též známí z okruhu bibliofilských spolků, knihovníci, dopisovatelé *Prager Presse* a další oznamovali v periodickém tisku rok co rok vydání nového katalogu a zasloužili se skutečně o mezinárodní povědomí o této knihovně. Motivem, který rezonuje téměř ve všech recenzích, je uznání velkolepého počínu, který se Laurinovi na poli novinářské vědy podařil. V této souvislosti zaznívá také otázka žurnalistického školství – Emil Čermák zrekapituloval vývoj novinářské vědy, která se „jako zvláštní nauka začíná studovat teprve od nějakých čtyř let, od výstavy tisku v Kolíně n. R. a od založení berlínského Institutu für Zeitungskunde a jemu v Německu podobných. [...] V ČSR pak tvoří slibnou základnu k organizaci jak odborně-technického, tak i sociálně-vědeckého studia novinářství „Svobodná škola politických nauk“ a její knihovna.“ Laurinovu knihovnu pak viděl jako další mocnou oporu v našich podmínkách.³¹ Poněkud kritičtěji shledal situaci v roce 1938 pisatel ve *Věstníku čs. novinářů*: „Šéfredaktoru Laurinovi patří obecně uznávaná zásluha o průkopnické dílo v novinářském bádání. Je to smutné přímo pro samé novináře a vydavatele, že nedovedli pro svůj obor [...] získati řádně vybudované školství a výzkumné bádání – i koželužny jsou na tom lépe v každém ohledu.“³²

Nakonec uveďme ještě jeden specifický pohled, který knihovně, resp. katalogům věnoval Otto F. Babler, když Laurina velebil jako zářný příklad knižního sběratele. Svě povzbuzení novým sběratelům uzavřel: „Vzorem – a bohužel asi nedosažitelným – je v tomto ohledu činnost Arne Laurina, který vytvořil jedinečnou novinářskou knihovnu a nyní každoročně otiskuje po jednom svazku jejího katalogu. Na případu Laurinově vidíme zřetelně význam, jakého taková speciální sbírka může nabýti, je-li správně, důsledně a obětavě pořizována a bibliograficky zpracována.“³³

Veškeré tiskové ohlasy na Laurinovu knihovnu, které se podařilo nashromáždit,³⁴ jsou z drtivé většiny krátkého rozsahu. Obsáhleji referoval Antonín S. Mágr v *Prager Presse* a také ve francouzském časopisu *Cahiers de la presse*, kde začátkem roku 1938 zrekapituloval všechny dosud vydané katalogy. Podstatnější studie se Laurinova sbírka patrně nedočkala, ačkoliv důvod je poměrně objektivní: Laurin své dílo neměl možnost dokončit a všichni recenzenti žili několik let v očekávání, jak bude knihovna jednoho dne odprezentována kompletně a poté jí bude věnována patřičná pozornost. Nejdůkladnější zhodnocení Laurinova díla tak zůstalo v podobě interních dokumentů Národní a univerzitní knihovny – v rovině odborných posudků, které však ani tam v důsledku válečných událostí nenašly patřičnou odezvu.

Na konci roku 1937 vydal Laurin poslední katalog. I v roce 1938 se jeho knihovna nadále rozšiřovala o nové přírůstky. Zároveň vzrostly Laurinovy knižní dary Národní a univerzitní knihovně; koncem ledna 1939 pak Laurin s manželkou Olgou emigroval.³⁵ Laurin si byl dobře vědom hodnoty své novinářské sbírky jako celku a pokusil se ji před odchodem z republiky nabídnout k prodeji do NUK v Praze.³⁶ V souvislosti s touto nabídkou se poprvé setkáváme s obsáhlým odborným zhodnocením novinářské sbírky, když NUK vypracovala posudky pro potenciální nákup a zařazení knihovny do svého fondu.³⁷

Posudky se v Archivu Národní knihovny dochovaly celkem čtyři, avšak všechny formou opisu, a tak autorství není u všech jednoznačné. První zpráva je podepsána funkcí vrchního rady. Zde je nutné uvést, že k poslednímu prosinci 1938 skončil ve vedení NUK Jan Emler a od nového roku jeho funkci převzal Jindřich Hrozný (1885–1952). Posudek datovaný do ledna by tak měl pocházet z jeho pera. Autor zmiňuje obdivuhodnou péči, s jakou byla sbírka budována, a potvrzuje, že pro zájemce z oboru žurnalistiky má nemalou hodnotu. Avšak z pohledu velké vědecké knihovny nastává problém, jelikož by soubor nemohl zůstat v celku ani v oborových odděleních. Nevýhody spatřuje v minimu starých a vácných děl, k tíži přičítá i četné dizertace, zvláštní otisky

²⁷ LIFKA 1938.

²⁸ BUTTER 1932.

²⁹ PANENKOVÁ 2022, příloha č. 2.

³⁰ [NOVOTNÝ] 1931; LIFKA 1935; BABLER 1937.

³¹ ČERMÁK 1933.

³² ANONYM 1938a.

³³ BABLER 1936.

³⁴ PANENKOVÁ 2022, příloha č. 1.

³⁵ TOPOR 2019, s. 746–747.

³⁶ ANK, koresp. 1938, č. j. 3636/38.

³⁷ ANK, koresp. 1939, č. j. 204/39. 4 posudky na cenu a odbornou kvalitu Laurinovy knihovny z ledna 1939.

z časopisů a sborníků. Chybějí taktéž komplety periodik či více souborných děl, chybějí díla domácí provenience. Sbírká archiválií je pak z hlediska knihovny bezcenná.

Autorem druhého dobrozdání byl Věnceslav Švihovský (1875–1957), dlouholetý Laurinův známý a kolega, toho času ředitel tiskové agentury Centropress. Švihovský zdůrazňuje tematické soubory tiskového práva a jubilejních čísel jako obzvláště významné. Konkretizuje archiv, který obsahuje „asi 40 scrap-booků“ s výstřižky o novinářství od roku 1902. Součástí knihovny jsou dále „*fotografie, karikatury a rytiny z novinářského života, obsáhlá sbírka zákopních a etapních časopisů, [...] ukázková čísla časopisů nejrůznějších národů / habešské, perské, eskymácké, [...] novinářské kuriozity, jako jsou listy tištěné na balicím papíru,*“ aj. Uvádí také důležitou informaci o momentálním uložení Laurinovy knihovny, která se nachází ve 38 bednách u stěhovací služby.

Třetí zpráva není podepsána ani jménem, ani funkcí. Jde o nejrozsáhlejší z posudků na celkem sedmi stranách strojopisu. Pisatel knihovnu v minulosti viděl a považuje ji za jedinečný celek, ve kterém jsou zastoupeny všechny oblasti novinářské vědy, a z hlediska studijního ji označuje za nedocenitelnou pomůcku. Požádal o nezávislý posudek ceny ještě „*dlouholetou expertku Národní a univerzitní knihovny při tuzemských knižních aukcích vrchní komisařku Annu Císařovou*“. Tento posudek přikládá ke svému. K autorství posudku lze na základě písemného projevu vyslovit domněnku, že jde o emeritního vrchního bibliotekáře NUK Jana Emlera. Sloh dobrozdání je vysoce učený a zároveň se jednalo o pisatele velmi dobře obeznámeného s fondy NUK i s praktickou stránkou chodu velké knihovny.

Poslední posudek není datován ani podepsán. Mohlo by se jednat o přílohu předešlého dobrozdání, tedy o nezávislou kalkulaci ceny, kterou provedla pracovnice NUK Anna Císařová. Autor/ka uvádí čtyři jedinečné vlastnosti knihovny: byla cíleně a dlouhodobě shromažďována a veřejná knihovna by nikdy takové úplnosti nedosáhla; jde o mimořádnou sbírku na území ČSR; obsahuje slavika, která se jinak v podobně specializovaných zahraničních knihovnách nevyskytují; zvláště je nutno ocenit četné historické tisky anglické, francouzské a německé, soubor karikatur a také separátů, které mají v rámci celku vysokou studijní hodnotu. Na základě prvního a šestého katalogu pak kalkuluje cenu podle počtu unikátních svazků, podle děl většího a menšího rozsahu.

Osud knihovny od roku 1939

Když zrekapitulujeme události přelomu let 1938 a 1939, tak Laurin svou sbírku nabídl k odkupu do NUK na konci října a teprve v polovině ledna, kdy už v podstatě opouštěl republiku, vznikly expertizy pro a proti jejímu nákupu. Jan Emler

měl ke konci roku 1938 v NUK skončit, ale pokusil se ještě učinit intervence pro získání potřebných financí na osobní rovině. Byl osloven Syndikát československých novinářů, na jehož schůzích téma zaznělo.³⁸ Věnceslav Švihovský vyvinul v první polovině ledna 1939 aktivitu ve prospěch Laurinovy knihovny a na základě toho pak vznikly ony čtyři posudky. Avšak na pozici vrchního rady NUK došlo k personální změně, Laurin sám byl těsně před emigrací a jak Syndikát, tak NUK brzy dostihly jiné palčivé problémy v souvislosti s politickou situací. Vzhledem k bezvýhodnému stavu s prodejem novinářské knihovny v ČSR se Laurin rozhodl nabídnout ji prostřednictvím amerického konzulátu – podobně jako svou sbírku masarykian – některé univerzitě v USA. Ani tento pokus však nevyšel, a zatímco soubor masarykian se podařilo ukrýt a po válce do USA doručit, novinářská knihovna byla zabavena německými úřady.³⁹

Nevíme, kdy přesně a s jakým úmyslem byla knihovna nacistickým úřadem Reichssicherheitshauptamt VII, který za druhé světové války stál za největšími evropskými konfiskacemi umění včetně knihoven, zabavena.⁴⁰ Že se tak stalo, víme z první poválečné zmínky o Laurinově knihovně, a shodou okolností opět z úředního dokumentu Národní a univerzitní knihovny. Tentokrát jde o protokoly, které v květnu a září 1946 vyhotovili knihovníci NUK pověřeni rozříděním nezměrné nacistické knižní kořisti, jež byla po osvobození objevena v sudetských zámcích Mimoň, Houska, Nový Falkenburg a Nový Berštejn, a kterou do těchto zámků za války navezl právě zmíněný nacistický úřad.⁴¹

Aktivita RSHA VII jsou v literatuře podrobně popsány a motivaci pro zabavení Laurinovy knihovny můžeme asi objektivně odhadnout: Laurin jako příslušník židovské národnosti byl nacistickým úřadům dobře znám nejen z působení v *Prager Presse*, ale též pro svůj soudní proces s Konradem Henleinem v polovině třicátých let.⁴² A novinářské sbírce se v průběhu posledního desetiletí dostalo vpravdě mezinárodní pozornosti díky kontaktům i mediálním výstupům, o kterých již byla řeč. O knihovnu mohl potenciálně projevit zájem lipský či možná ještě lépe berlínský Institut für Zeitungskunde, ve kterém dříve působil Karl Bömer, bibliograf a uznávaný odborník v oblasti novinářské vědy, již od roku 1932 člen NSDAP a toho času pracovník říšského ministerstva propagandy pro oblast zahraničního tisku.⁴³ Sám Laurin jeho politickou kariéru okomentoval ve vztahu k dřívější spolupráci: „*Při vydání své novinářské bibliografie použil Dr. Bömer v první řadě katalog mé knihovny. Tehdy byl samozřejmě ještě dost slušný, aby to uvedl v předmluvě [...]. Od té doby se časy přirozeně změnily a za pouhou zmínku mého jména by si zasloužil být veřejně upálen.*“⁴⁴

Ještě jeden zájemce se potenciálně mohl o novinářskou knihovnu přihlásit, a to v roce 1940 založená stolice

³⁸ Národní archiv, fond Archivu Syndikátu novinářů, NAD 1308, kart. 57/1 a 2 (valné hromady, schůze předsednictva, schůze ústředního výboru 1938 a 1939).

³⁹ TOPOR 2019, s. 750–751 a 753–756.

⁴⁰ K činnosti úřadu RSHA VII např.: KENNEDY GRIMSTED 2008; KRETSCHMER 2015; RYDELL 2017; WILDT 2019.

⁴¹ STROUHALOVÁ 2016, s. 105–112.

⁴² TOPOR – ŘEHÁK 2019, s. 446–468.

⁴³ K osobnosti K. Bömera např. KLEE 2009.

⁴⁴ Laurin má na mysli Bömerovu bibliografii z roku 1932. Laurinův dopis E. Ludwigovi 28. 5. 1935 (PNP); [překlad autorka studie].

žurnalistiky na Německé univerzitě v Praze.⁴⁵ Pro okupanty však Laurinova sbírka jistě stála svým významem mnohem výš, než aby zůstala v Praze, a snad měla být umístěna v některém prestižním německém institutu. Nicméně nestalo se tak (či nestihlo se stát) a knihovna sdílela osud s dalšími statisícovými knižními konfiskáty, které nejprve skončily v Berlíně, než byla v roce 1943 zahájena jejich evakuace v důsledku spojeneckého bombardování německé metropole. Zámecké objekty ve Slezsku, ale také právě v severních Čechách byly zaplněny knižní kořistí, která v nich víceméně bez úhony přečkala konec války.

Když pracovníci NUK zahájili na zámcích třídění knižní kořisti, jistě jim významně pomohlo pečlivé označení každého svazku knihovním razítkem a konečně i předválečný věhlas novinářské sbírky, aby Laurinovy knihy dobře identifikovali. Dle dochovaných protokolů evidovali na zámku Mímoň 7 934 svazků a na zámku Houska 213 svazků.

Arne Laurin zemřel v New Yorku 18. 2. 1945. Další cesta novinářské knihovny se tedy odvíjela již jen se vzpomínkou na jejího zakladatele a tvůrce. Nález sbírky v severních Čechách, stejně tak jako uchování Laurinova bohatého redakčního archivu ukrytého za války v Národním muzeu (dnes fond korespondence v PNP)⁴⁶ a konečně i úspěšný převoz výstřížkového archivu, který Laurin budoval po dobu emigrace v USA, byly v denním tisku s nadšením přijaty.⁴⁷ Zároveň byla zveřejněna drobná noticka: „*Knihovna Arne Laurina [...] byla zakoupena ministerstvem školství a národní osvěty a darována Vysoké škole politické a sociální.*“⁴⁸ Ministerstvo knihovnu zakoupilo od vdovy Olgy Laurinové.

O stavu knihovny Vysoké školy politické a sociální (dále VŠPS), do které byla začleněna Laurinova sbírka, informoval na přelomu let 1947 a 1948 knihovník Josef A. Brož.⁴⁹ Ze zprávy je zřejmé, že knihovna v létě 1947 usilovně pracovala na svém novém uspořádání v Lobkovickém paláci na Malé Straně, který byl škole vyhrazen, a Laurinova sbírka zde byla umístěna do samostatného oddělení. Josef A. Brož pak uvedl následující hodnoty: předválečný stav 8 395 svazků podle dochovaného (!) katalogu a 7 534 knih dovezených z Mímoň. Brož spolu s posluchači sbírku uspořádal do oddělení, v jakých se před válkou nacházela, avšak poukazyval na práci, která je teprve čekala – totiž vyhotovení abecedního katalogu, jelikož se dochoval pouze oborový. Z Laurinovy korespondence víme, že abecední existoval, a tak jeho absence jde evidentně k tíži válečným přesunům. Brož také specifikoval zřejmě ztráty, především již zmíněný soubor karikatur.

Byť by se mohlo zdát, že tímto okamžikem našla novinářská sbírka své stálé místo, s rokem 1948 přišly opět změny a Laurinova knihovna se pak v důsledku proměn struktury vysokoškolského žurnalistického oboru opakovaně stěhovala a měnila správce. Toto krkolomné přebírání správy nad knihovnou zrekapituloval v roce 1976 v revizní zprávě Karel Malec, vedoucí Knihovny fakulty žurnalistiky Univerzity Karlovy.⁵⁰ Z jeho zprávy mj. vyplývá, že nastávaly okamžiky, kdy nad knihovnou nepanovala pečlivá správa a opakovaně byly zaznamenány různé ztráty; a že Brožem zmíněný – jediný originální a kompletní – oborový katalog se mezi roky 1948 a nejpozději 1976 nakonec také ztratil. Až teprve v letech 1973–1976 byla Laurinova knihovna – teď již pod hlavičkou Fakulty žurnalistiky UK – přestěhována „*vůbec poprvé od jejího převzetí do uzamčené, suché a větrané místnosti, umožňující vykonávat správu této knihovny v plném a předepsaném rozsahu.*“⁵¹ Dnešní uložení Laurinovy novinářské knihovny v klimatizovaném a strážném depozitáři knihovny FSV v budově Krystalu v pražské městské části Vokovice se po všech peripetiích jeví jako šťastný konec či nový začátek této unikátní sbírky.

Průzkum historického fondu

Laurinova knihovna obsahuje jak díla ve své době aktuální, která zohledňovala mezinárodní politickou situaci druhé poloviny třicátých let 20. století, tak díla historická, která mají hodnotu studijní a sběratelskou, též jako muzeální artefakty, a fondu dodávají komplexní rámec. Na úvod kapitoly věnované historickému fondu knihovny – tzn. tiskům vydaným do roku 1860 – je nutné zmínit, že z 95 % se jedná o zahraniční knižní produkci a bohemikální zástupce představují zejména ukázková čísla periodik konce 18. a průběhu 19. století. Dále je třeba předeslat, že četné historické svazky nenesou stopy žádné čtenářské aktivity, že jsou ve stavu, ve kterém opustily knihařskou dílnu, a že naplňují právě zmíněnou roli muzeálních sbírkových předmětů.

Z dnešního celkového počtu 7 709 evidovaných položek obsahuje Laurinova knihovna 491 historických tisků do roku 1860,⁵² přičemž nejstarší je datován rokem 1543. Podle ustálené klasifikace 85 svazků spadá do kategorie starých tisků (do roku 1800). Z hlediska tiskařské provenience pochází nejvíce titulů z oblasti Francie (180) a Německa (122), významně zastoupené je též Švédsko (53), dále Rakousko (25), Čechy s Moravou (17), rovnoměrně jsou zastoupeny Anglie a Nizozemsko (11), v jednotkách se vyskytuje

⁴⁵ MÍŠKOVÁ 2002, s. 108; Fond Filozofické fakulty Německé univerzity v Praze (Žurnalistika – institut [Institut für Zeitungswissenschaft], karton 71, č. 888; Zápisy z jednání fakulního výboru 1939–1941, kart. 72, č. 891–893) a fond Rektorátu Německé univerzity v Praze (Knihovny, sign. G5, kart. 123, č. 468; Knihovna, sign. G9, kart. 123, č. 475) v Archivu Univerzity Karlovy neobsahují k tématu specializované žurnalistické knihovny žádné doklady.

⁴⁶ NOVOTNÝ 1945; WAGNER 1966.

⁴⁷ [FALTYS] 1947.

⁴⁸ ANONYM 1947.

⁴⁹ BROŽ 1948.

⁵⁰ Archiv Univerzity Karlovy, fond Fakulty sociálních věd UK, sign. CV / 2, zpráva o revizi a přesunech fondu Laurinovy knihovny v r. 1973 a v r. 1976.

⁵¹ Z Malcovy zprávy vyplývá, že iniciátorem převzetí Laurinovy sbírky Knihovnou Novinářského studijního ústavu byl doc. Vladimír Klimeš, vedoucí Katedry novinářství na Filologické fakultě UK. V Archivu Univerzity Karlovy se v osobních složkách V. Klimeše nenachází žádná dokumentace, která by jeho roli v této věci blíže ozřejmila.

⁵² Kompletní soupis všech položek viz PANENKOVÁ 2022, příloha č. 6.

Švýcarsko, Belgie, Itálie, Polsko, Maďarsko, USA, v jednom případě Dánsko a dnešní Estonsko. Z provedené jazykové analýzy fondu vyplývá standardní rozprostření jazyků ve sledovaném období a ve vazbě na místo tisku. V popředí stojí dominantní jazyky francouzština (192 titulů) a němčina (169), s odstupem následuje švédština (51) a dále angličtina (11). V jednotkách titulů se vyskytuje holandština, latina, italština, čeština, polština a maďarština.

Tematická statistika vychází z Laurinova oborového dělení knihovny. Obsahově dominují (s 258 tituly) tisky na téma tiskové právo, svoboda tisku a cenzura, zákonodárství o tisku, tedy signatura S (tištěné katalogy 1931, 1933, 1937). Druhým nejpočetnějším souborem (104 titulů) je signatura C – všeobecné dějiny periodického tisku (katalogy 1932, 1933, 1937). Do tohoto oboru byly zařazeny vůbec nestarší tisky v Laurinově knihovně – *Newe Zeytung von etlichen wunderzeychen* (Německo, 1543) a *Newe Zeyttung: So sich zwischen der K. Mayestät und dem Bapst, vor dem Schloss Belliano, inn Italien zugetragen* (Erfurt, 1557) a též např. latinská disertace Laurse Sepelia *Dissertatio historico-literaria de novellis historicis* (Stockholm, 1752).

Laurin měl v knihovně také řadu dílčích čísel či ročníků různých historických periodik (sign. U) – nacházíme mezi nimi např. šest ročníků novin *Bohemia* (nejstarší 1831), italský týdeník *Raccolta de Giornali* (1747, 1749 a 1751), též např. jedno číslo týdeníku *Prager interessante Nachrichten* z 1. 11. 1788, jedno číslo *Prager Neue Zeitung* ze 7. 4. 1797 a dva konvoluty novin *Prager patriotische Zeitschrift* z let 1803–1804. Bohemikální produkce je v historickém fondu Laurinovy knihovny nejvíce zastoupena právě různými periodiky. Signatura U patří mezi ty obory, jejichž obsah nebyl publikován formou tištěného katalogu, neznáme tedy přesné ztráty. V rámci historického fondu však tvoří třetí nejpočetnější skupinu s 16 tituly, resp. 37 položkami.

Zhruba po deseti titulech jsou zastoupeny obory Osobnost novináře (sign. R), Vzpomínky novinářů (sign. T) a Varia (sign. Z). Pod signaturou R je evidováno také několik divadelních her o novinářích, např. *L'école du journalistes. Comédie en cinq actes et en vers* (1839), *Le journaliste, ou L'ami des moeurs. Comédie en un acte et en vers* či *Arlequin journaliste. Comedie-vaudeville, en un acte* (obě 1797). V počtu jednotek se v historickém fondu dále nacházejí zástupci oborů Tuzemské novinářství (B) – zde je např. Dlačův spis *Nachricht von den in boehmischer Sprache verfassten und herausgegebenen Zeitungen* z roku 1803; Tisk a politika (D), Věda o novinách (sign. F) – zde jsou vřazeny dva latinské staré tisky z pera německého právníka a spisovatele Ahasvera Fritsche (*Dissertationes [...] de abusibus typographiae tollendis* z roku 1664 a *Discursus de novellarum quas vocant Neue Zeitung* z roku 1676), Tisk a církev (H), Tisk a válka (M), Tisk a kultura (N), Tiskařská technika (O).

Provenienční záznamy

Z hlediska provenienčního průzkumu lze zjištěné záznamy rozdělit do tří skupin: první tvoří značky vzniklé za doby Laurinova vlastnictví; druhou skupinou jsou evidentně starší záznamy, které jsou spojené s předchozími vlastníky knih; a třetí, nejmenší oddíl, představují znaky vzniklé po roce 1939. V kapitolách o budování knihovny jsem představila vztah Arneho Laurina k jeho novinářské sbírce – byl jejím duchovním otcem, tvůrcem a hrdým majitelem. Otázka, nakolik byl také jejím čtenářem, zůstává dosud otevřená. Již bylo řečeno, že z korespondence se dočítáme o jeho trvalém zájmu o vlastní knihovnu, ale není možné přesněji určit míru jeho čtenářské aktivity. Na základě provenienčních záznamů z doby jeho vlastnictví, které lze ve svazcích dohledat, ji můžeme zkusit alespoň obrysově naznačit.

Z doby Laurinova vlastnictví svazků jsou nejčastějším provenienčním projevem drobné poznámky učiněné tužkou na titulní straně, občas též na předsádce či původní obálce vevázané na konec svazku. Tyto poznámky lze shrnout do několika kategorií: 1) rukopisný přípis uvádí jméno autora spisu, který nebyl na titulní straně jednoznačně zmíněn; 2) připsaný text je doslovným překladem titulu, pokud se jedná o švédský tisk; 3) heslovitě, případně i s písmenem signatury jsou uvedeny názvy oborů knihovny, do kterých má být kniha zařazena; 4) podobně instruktážní ráz mají podtržená slova na titulní straně (části titulu a jméno autora), která mohla sloužit při katalogizaci, eventuálně jako podklad pro kniháře, jak má vysázet zkrácený titul na hřbet svazku; tohoto typu provenienčního záznamu se v Laurinových knihách vyskytuje vůbec nejvíce; 5) připsaná cena, za kterou byl tisk pořízen.

Všech pět skupin je možné dohledat v několika desítkách svazků, z velké části se jednotlivé druhy přípisů prolínají. Vzhledem k tomu, že četné poznámky mají návodný charakter, do kterého oddílu knihovny má být svazek zařazen, můžeme se přiklonit k názoru, že je psal přímo Laurin. Šlo pravděpodobně o pokyny pro zpracování tisku jak knihovníkem, tak knihvazčem.

O překladech titulů ve švédskojazyčných knihách se dochoval Laurinův dopis, který tento provenienční záznam ozřejmuje. Dr. Emil Walter byl překladatel, novinář a diplomat, taktéž jeden z věrných zásobovatelů novinářské knihovny severskou literaturou, na kterého se Laurin obrátil s prosbou o zpracování celkem 64 švédských knih a letáků předtím, než budou předány knihaři ke svázání. Instruoval Waltera, aby do každé knihy vložil lísteček s překladem titulu, aby sepsal zkrácený název, který se vysází na hřbet svazku, aby totéž učinil i pro jednolisty a další letákové formáty.⁵³ Z lístků a poznámek, které Walter vložil do knih, pak pravděpodobně Laurin přepsal překlady na titulní list a podtrhal příslušná slova pro název na hřbet. V několika pouzdrech jednolistů/letáků se dochovaly patrně originální lístky s Walterovým rukopisem, které zde zůstaly vlepené.⁵⁴ Vyskytuje se též několik strojopisně psaných lístků s překladem, které jsou součástí dochovaného exempláře.⁵⁵

⁵³ Laurinův dopis E. Walterovi 2. 3. 1932 (PNP).

⁵⁴ Signatury S606–608, S613–616.

⁵⁵ Signatury S567, S605, S612, S617.

Přípisy s cenou jsou uváděny na zadní předsádce či příděsti, někdy také na vevázaných původních obálkách, mnohdy jsou poškozeny ořezem knižního bloku při knihařském zpracování. Zapsané ceny v různých měnách obsahuje asi pětina objemu historického fondu a patrně jde o částky, které Laurin za knihy zaplatil různým evropským antikvářům. K posledním zjištěným provenienčním záznamům, které se objevují v několika knihách, patří připsané jméno „Laurin“ či název „Prager Presse“, což může být identifikace svazku při jeho odevzdání do knihařské dílny, ať už si takto knihu označil sám Laurin, či to udělal knihvazač při převzetí zakázky.

Charakteristickým znakem velké části historického fondu, který prozrazuje Laurinův vklad, jsou knižní vazby. Toto téma zaznělo také v odborných posudcích NUK z hlediska ocenění sbírky. Minimálně na historickém fondu novinářské knihovny se ukazuje vyšší podíl evidentně nových vazeb než těch starších z doby před Laurinovým vlastnictvím. Z počtu 491 svazků má 323 knih novou vazbu, 127 starší a u 41 jednotek není původ vazby jednoznačný. Věnceslav Švihovský ve svém posudku uvádí, že vazby pro Laurina zhotovovali „pražští knihaři Bradáč, Tvrdý, Maliková, vysokomýtský knihař Fikejs...“. O intenzivní spolupráci s majitelem pražské knihařské dílny Ludvíkem Bradáčem svědčí hojná korespondence.⁵⁶ Z hlediska typologie knižní vazby jde nejčastěji o polokoženou a poloplátěnou v kombinaci s papírovým potahem desek; na jednolisty a letákové formáty nechal Laurin zhotovit polopergamenová pouzdra. Hřbety svazků jsou opatřeny zkráceným názvem případně v kombinaci s příjmením autora. U polokožených a polopergamenových vazeb je hřbet zdoben slepotiskem a zlacením, poloplátěné svazky mají hřbetní název také zlacený, avšak bez dalšího zdobení.

Vraťme se ještě k naznačené otázce, do jaké míry byl Laurin uživatelem své novinářské knihovny, konkrétně historického fondu. Ze zjištěných skutečností a na základě pragmatické úvahy se můžeme domnívat, že Laurin byl či mohl být skutečným čtenářem knižních novin, které přinášely ze zahraničí aktuální informace v žurnalistickém oboru. Na přelomu let 1927/1928 publikoval dvě studie na témata dějin zpravodajství a fenoménu dezinformačních novinových zpráv, a citoval z několika zahraničních titulů, které evidentně již v té době v knihovně vlastnil.⁵⁷ Studie jsou sice drobným, avšak významným dokladem o Laurinově práci se zdroji z vlastní knihovny. Historické tisky však prošly Laurinovi rukama spíše jen během zběžné identifikace a evidence. Některé jistě prolistoval, ale jejich pozorným čtenářem patrně nebyl. Nasvědčuje tomu i několik svazků, ve kterých buď vůbec nebyly rozřezány tiskové složky, anebo po knihařské úpravě ořízky barevným nátěrem zůstaly listy až do dnešních dnů slepeny.

Záznamy z doby před Laurinovým vlastnictvím

Zhruba pětina svazků (přesně 115) ze zkoumaného historického fondu vykazuje jednoznačné provenienční záznamy z doby před Laurinovým vlastnictvím, a to jak značkami dřívějších vlastníků, tak v menší míře prodejců, případně knihvazačů. Záznamy ukazují především na zahraniční osobnosti a společnosti, případně na jejich cizojazyčný bohemikální původ. Typologicky jde o grafická i rukopisná exlibris, podpisy, předtištěné firemní štítky a razítka. Většinou se jedná o unikátní záznamy, ojedinělý je soubor 15 svazků, které vykazují stejný provenienční záznam.

Grafická exlibris se omezují na dva exempláře. Především je to exlibris v nejstarším svazku Laurinovy knihovny *Newe Zeytung von etlichen wunderzeychen* tištěném v Německu roku 1543, které udává původní příslušnost knihy do sbírky české sopranistky Emy Destinové (1878–1930). Grafika s motivem kostlivce patří k pěti známým exlibris, které operní diva ve své bohaté knihovně používala.⁵⁸ Druhé výtvarně zpracované exlibris pochází ze Švédska a je umístěno v tisku *Om Yttrandefrihet och Tryckfrihet* vydaném ve Stockholmu 1859. Své knihy jím opatroval švédský agronom a vyšší úředník Fredrik Reinhold Egerström (1851–1926).⁵⁹ Motivem je sova sedící na otevřené knize, jejíž titul charakterizuje povolání vlastníka ve švédské zemědělské správě. Výjev rámuje dva statné stromy, jejichž olistěné koruny nesou štítek s Egerströmovým jménem, a dále je obtáčí několik pásek s názvy lokalit spojených s majitelem (Hanstavik, Viksberg, Altomta ad.). V kartuši s florálními prvky ve spodní části grafiky je plující plachetnice. Grafika není autorsky signována.

Další tři grafická exlibris jsou emblematického a heraldického typu: 1) motiv psovitě šelmy s obojkem, s devízou „Nec sinit esse feros“ a jménem William Bernard; 2) rodový znak s devízou „Vitam impendere Vero“ a jménem O. Borelli; 3) erb rodu Thun-Hohenstein, který tak u dvou knih z Laurinovy sbírky ukazuje na jejich předchozí domicil v děčínské zámecké knihovně. Ta byla v letech 1933–1934 rozprodána v aukcích, a jelikož jednu z aukcí vedl antikvář Karel Zink, se kterým byl Laurin v častém obchodním styku, je nanejvýš pravděpodobné, že knihy novému majiteli zprostředkoval právě on.⁶⁰

Exlibris v podobě tištěných štítků vlepěných na příděsti či jiné místo ve svazku a rukopisných exlibris se vyskytuje celkem devět. Přirozený zájem budí přípisy v nejstarších svazcích, ve kterých v jednom případě identifikujeme jméno Franze Antona Ludegera (rukopisné exlibris ve svazku *Jakobi Franci historische Beschreibung der denckwürdigsten Geschichten* tištěném ve Frankfurtu n/M. 1727), který se objevuje v bohemikálních starých tiscích v roli

⁵⁶ Vzájemná korespondence A. Laurina a L. Bradáče (PNP).

⁵⁷ LAURIN 1927; LAURIN 1928.

⁵⁸ PROVENIO: <https://provenio.cz/records/daa3576c-cae3-40af-8e0a-42215b7107bd>

⁵⁹ SBL: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=16642>

⁶⁰ PROVENIO: <https://provenio.cz/records/5e1929b4-932c-40d0-9e8e-47514bdb12c6>

cenzora;⁶¹ ve druhém případě jde (snad) o knihovnu kostela sv. Kryštofa v italském městě Vercelli, kam je rukopisným přípisem „Della Libreria S. Cristoforo Vercelli“ lokalizován konvolut italského týdeníku *Racolta de Giornali* z roku 1747.⁶² Tento svazek má v sobě ještě další exlibris v podobě předtištěného štítku se jménem Michele Saverio Provana, který byl starostou Turína a od roku 1831 prvním ředitelem Biblioteca Reale di Torino.⁶³ Do třetice je zde zapsán ještě další majitel, který přeškrtl štítek se jménem M. S. Provana a připsal na něj své jméno Gaspare Filippo Saccarelli.⁶⁴

Rukopisné exlibris kombinované se zkouškou pera se nalézají ve švédském tisku *Skrif- och Tryckfrihetens Härliga Nyttä För Svenska Folket* z roku 1769, avšak podle připsané datace je majitel svazku Eric Larson Grek učinil až ve 20.–30. letech 19. století. Svými podpisy hustě zaplnil přední i zadní přidešty a předsádku a také některé vnitřní stránky. Na předním přidešty pak figuruje ještě další jméno Adolf Cayet s datací 1881.

Předtištěné štítky nám představují tato jména osobních i institucionálních vlastníků knihoven: Bibliothèque de Mr L. Laurent Pichat – pravděpodobně francouzský politik a novinář Léon Laurent-Pichat (1823–1886);⁶⁵ Roucas-Blanc, tedy patrně knihovna městské části tohoto názvu v Marseille; Bibliothek von Ernst Kelchner – německý historik a archivář Ernst Kelchner (1831–1895);⁶⁶ a jedno neidentifikované jméno ve znění E. F. R. Schmidt.

Významně zastoupeným typem provenienčního záznamu je razítko převážně institucionálních knihoven, v jednotkách i soukromých osobních sbírek. Nejvýraznější institucí, jejíž záznam se vyskytuje v 15 svazcích, je německý spolek Lese-gesellschaft Harmonie v Mannheimu.⁶⁷ Dobře čitelné kulaté razítko je otištěné na líci, resp. rubu titulního listu, někdy na patitulu, text je na razítku psaný po obvodu a uprostřed je Apollónova lyra. Společnost existovala od roku 1803 jako půjčovna knih a v roce 1930 byl její fond rozprodán. Všechny svazky, které Laurin odkoupil, jsou německé tiskařské provenience. Většina knih, které v sobě nesou razítko Harmonie, má shodnou vazbu, na hřbetu jsou často čitelné zbytky signaturních štítků a tytéž signatury jsou připsané i na předním přidešty. Zároveň ještě mnohé z nich mají vlepenou vizitku lipského knihkupce Ericha Carlsohna.⁶⁸

Se svazky, které byly kdysi součástí některé veřejné čítárny novin či půjčovny knih, se setkáme ještě čtyřikrát, bohužel již ne s tak detailním životopisem. Švédský tisk *Den nyare svenska skön-litteraturen* z roku 1845 má na předsádce otištěno razítko Rosenbergs Lånbibliotek Stockholm; německý tisk *Über politische Zeitungen* z roku 1802 je na titulní straně označen velmi špatně čitelným razítkem Leihbibliothek L. Richter; francouzský tisk *Mouvement de la presse française en 1835* patřil pařížské čítárně novin a časopisů Salon Littéraire na Rue De Dragon 42;⁶⁹ a konečně alespoň jeden zástupce činný na našem území měl své razítko na titulních stranách dvou dílů *Neue Schriften. Zur deutschen literatur und Kulturgeschichte* z roku 1854 a byla jím pražská Joseph Schaleks Leihbibliothek.⁷⁰

Objevují se institucionální razítka následujících knihoven: Kaiserliche Universitäts & Landes Bibliothek Strassburg (vyřazený dublet), Kantonsbibliothek Solothurn (dvakrát, z toho jednou vyřazený dublet), Münchner Museum, Pfarrgruppe St. Ulrich des katholischen Schulverein für Oesterreich Wien. Poslední typ provenienčních značek patří knihkupačům, nakladatelům a knihvazačům. Jsou jimi již zmíněný Erich Carlsohn v Lipsku, Körnersche Buchhandlung v Erfurtu, Cabinet de Lecture Tranier fils Alby Librairie Papeterie a celkem čtyřmi svazky zastoupená Librairie P. Ritti v Paříži (patrně knihkupce Jean Marie Paul Ritti, 1851–1940).⁷¹ Knihařskou profesi reprezentují A. Burckhard Buchbinderei ve Frankfurtu nad Mohanem, Emil Zellweger Buchbinderei v Curychu a skotská dílna William Jackson Bookbinder v Aberdeenu.

Vlastníky osobních či rodových knihoven najdeme v Laurinově sbírce podle několika razítek a zhruba deseti podpisů. Dlužno dodat, že různých podpisů se vyskytuje ještě více, ale zůstávají zatím neidentifikované. Čitelná razítka otiskli do knih např. Carl Gustav Schmidl, továrník ze severočeského města Vejprty (Weipert) a autor rozsáhlé publikace o dějinách tohoto města;⁷² některý ze členů statkářského rodu von Schindel sídlícího v Schönbrunn, dnešní části města Herrnhut ve spolkové zemi Sasko;⁷³ berlínský právník a autor publikací v oboru Paul Alexander-Katz;⁷⁴ plukovník a kartograf saské země Bernhard Moritz von Süßmilch-Hörnig (1823–1892);⁷⁵ a snad i rakouský židovský nakladatel novin *Neues*

⁶¹ V roli cenzora je F. A. Ludeger otištěn např. v tisku: Krátký Weytáh Žiwota, viz KNIHOVĚDA.CZ: <https://knihoveda.lib.cas.cz/Record/K18945> Další dohledané exlibris F. A. Ludegera v exempláři Národní knihovny sign. 47 E 59, viz KNIHOVĚDA.CZ: <https://knihoveda.lib.cas.cz/Record/BCBT10051>

⁶² NATALE – BOVENZI 2009.

⁶³ GELLI 1976; Další dohledané exlibris M. S. Provana viz LAP: <https://www.libreriaantiquariapiemontese.it/prodotto/turin-et-ses-curiosites-ou-description-historique-de-tout-ce-que-cette-capitale-offre-de-remarquable-dans-ses-monuments-ses-edifices-et-ses-environs/>

⁶⁴ FISF: <https://www.fondazioneacrafamigliatorino.it/gaspare-saccarelli/>

⁶⁵ LEMERRE [1857–1888].

⁶⁶ ANONYM 1894.

⁶⁷ FABIAN HANDBUCH: [https://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Universitaetsbibliothek_\(Mannheim\)](https://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Universitaetsbibliothek_(Mannheim))

⁶⁸ Tohoto obchodníka Laurin zmínil v dopise O. Bablerovi z 3. 5. 1932 s poznámkou, že jeho zásoby již vyčerpal (PNP).

⁶⁹ BLF

⁷⁰ VOLF 1931.

⁷¹ CTHS: <https://cths.fr/an/savant.php?id=122404>

⁷² SAMMLUNG DER GESETZE; SCHMIDL – LUFT 1890

⁷³ BLU.

⁷⁴ KDN: <https://d-nb.info/gnd/117252271>

⁷⁵ KDN: <https://d-nb.info/gnd/127887989>

Wiener Tagblatt či *Wiener Tagblatt* Moriz Szeps (1835–1902).⁷⁶ Dvakrát se vyskytuje razítko Friedrich Kunze Suhl I/Th., což by mohl být německý sběratel pověstí Friedrich Kunze (1861–1939), jehož knihovna byla skutečně rozprodána, avšak až v roce 1940 (svazky v Laurinově knihovně by tak musely být nějaké dříve vyřazené exempláře).⁷⁷

Do záhlaví titulní strany třetího dílu *L'esprit des journalistes de Trévoux* z roku 1771 se podepsal „Boissonade“, což by podle podobnosti podpisu mohl být francouzský filolog a historik Jean François Boissonade de Fontarabie (1774–1857).⁷⁸ Další poměrně specifické a čitelné podpisy zanechali pravděpodobně německý lékař a astronom Georg Friedrich Kordenbusch (1731–1802, v tisku *Schriften von Helfrich Peter Sturz* z roku 1779),⁷⁹ rakouský novinář a publicista Siegmund Englaender (1828–1902, v tisku *Allgemeines theoretisch-practisches Wörterbuch* z roku 1809),⁸⁰ snad také britský úředník ve státní službě Roland Marcus Julius Knaster (v tisku *The periodical press of Great Britain and Ireland*, 1824),⁸¹ a z našich končin jistý typograf ze Soběšic u Brna Alois [H?]ubač (v tisku *Slowník pro čtenáře nowin* z roku 1849).

Poměrně ukázkový dedikační přípis je v luxusně vypraveném svazku se zlacenou ořízkou *Über die Gesetzgebung der Presse* z roku 1837, který byl (patrně za zásluhy) věnován královskému pruskému bibliotekáři Dr. S. H. Spinnerovi, k jehož působnosti se nepodařilo zjistit žádné podrobnosti; knihu mu dedikoval její autor („d[er]. Verf[asser].“). Dedikační přípis je také na původní obálce tisku *Tidnings-revyen* z roku 1839, ve kterém je zmíněn Th. Westrin, čili snad švédský historik a archivář Johan Theodor Westrin (1850–1928).⁸²

Záznamy po roce 1939

Poslední skupinu provenienčních značek tvoří především několikráté poválečné knihovnické značení svazků. Zpravidla na předním předešlé je kulaté razítko Knihovny Vysoké školy politické a sociální v Praze a k němu paralelní obdélníkové razítko „Číslo inventáře...“, ve kterém je připsána signatura z číselné řady od 20 001, tedy označení z let 1947–1948. Dále je zde otiskováno novodobé knihovní razítko Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy – Centra vědeckých informací a v případě, že svazek byl již zpracován do knihovního systému, obsahuje též vlepěný čárový kód.

Na knihách lze nalézt ještě jeden znak, který vysoce pravděpodobně pochází z doby, kdy Laurin už knihovnu ve své správě neměl. Jde o obyčejné, nepravidelně nařezané

papírové cedulky o velikosti zhruba 15 × 20 cm, které jsou velmi nešetrně nalepené na přední nebo zadní desky svazku a na nichž je nejčastěji červenou, někdy modrou tužkou napsáno „VII A 2 Laurin“. Z historického fondu o 491 svazcích je takový lístek nalepený na 36 jednotkách, někdy jsou patrné už jen zbytky po jeho odstranění. Původ cedulek, které často poškodily i nové vazby, lze zasadit do některé epizody Laurinovy knihovny, kdy s ní bylo překotně manipulováno a cedulkou se narychlo popisovaly „hromady“ knih. Snad by mohlo jít o značení ve vztahu k nacistickému úřadu RSHA VII, oddělení A 2, které mělo v agendě mj. tisk.⁸³ Zatím však pro potvrzení této domněnky nejsou patřičné důkazy.

Laurinova knihovna v evropském kontextu

Zvláštní otázkou je postavení Laurinovy novinářské knihovny v kontextu dalších informačních zdrojů, které se v Evropě nabízely ve vztahu k vědě o novinách, ať už šlo o specializované knihovny, instituty, anebo studijní programy zaměřené na žurnalistiku. K tématu novinářské vědy a školství měl Laurin ve své knihovně také četné tiskoviny, které zachytily tehdejší situaci (sign. F, která vyšla v katalogu v roce 1934). Roku 1916 byl v Lipsku založen Institut für Zeitungskunde, od roku 1921 byl na filozofické fakultě lipské univerzity potvrzen obor vědy o novinách. Byl to první institut tohoto druhu v Německu a nabízel také rozsáhlý soubor studijních materiálů – konkrétně je zajímavý přehled 32 oborů, do kterých byla rozdělena knihovna, jak její stav zachytila informační brožura institutu v roce 1933.⁸⁴ O lipskou knihovnu se Laurin intenzivně zajímal už v roce 1929, kdy žádal dopisovatele *Prager Presse* o zajištění katalogu tohoto fondu. Stejně tak jej zajímala situace v Halle, kde byl institut od roku 1927. Jan Münzer odpověděl: „V Halle jsem s tím katalogem nepořídil, mají tam jen kartotéku a celkem to vypadá dost chudě, takže nemyslím, že by tam měli něco Vám neznámého. V Lipsku, kde je ústav starší a mnohem větší, zastihl jsem [...] jakéhosi studenta [...], který se [...] nabídl, že Vám ty knihy vypíše. [...] Jinak to nešlo udělat, protože i v Lipsku mají jen kartotéku.“⁸⁵

Ve Francii a v Německu byly v roce 1924 založeny oborové instituty na Université catholique de Lille⁸⁶ a v Berlíně při Friedrich-Wilhelms-Universität. Berlínský ústav jsem již zmínila v souvislosti s Karlem Bömerem, autorem bibliografie novinářské literatury vydané 1932. Laurin se hlásil ke svému podílu na vzniku tohoto díla, když jej Bömer požádal o zaslání katalogu, který pak měl kompletně opsat.⁸⁷

⁷⁶ PAUPIÉ 1960.

⁷⁷ FRIEDRICH KUNZE.

⁷⁸ BOISSONADE: [https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Boissonade_exlibris_manuscrit_20994\(d%C3%A9tail\).jpg&oldid=630915189](https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Boissonade_exlibris_manuscrit_20994(d%C3%A9tail).jpg&oldid=630915189)

⁷⁹ GAAB 2003.

⁸⁰ PALMER 2021.

⁸¹ INDIA OFFICE LIST.

⁸² SWALIN 1892.

⁸³ WILDT 2019.

⁸⁴ EVERTH 1933. (V Laurinově knihovně pod sign. Fb62.)

⁸⁵ Münzerův dopis A. Laurinovi 23. 6. 1929 (PNP).

⁸⁶ VERSCHAVE 1932. (V Laurinově knihovně pod sign. Fb46.)

⁸⁷ LAURIN [1933].

Vzájemná korespondence Bömera s Laurinem se nedochovala ani v Praze, ani na univerzitě v Berlíně,⁸⁸ a je tak obtížné určit skutečný rozsah této spolupráce. Faktem je, že Bömer v předmluvě vyzdvihl „*die freundliche Mitarbeit verschiedener ausländischer Fachleute...*“ (přátelskou spolupráci různých zahraničních odborníků), avšak jmenovitě uvedl pouze Laurina, kterému byl velmi zavázán („*Um so mehr ist der Verfasser dem Chefredakteur der ‚Prager Presse‘, Arne Laurin, zu größtem Danke verpflichtet...*“).⁸⁹ Při porovnání Bömerovy bibliografie a Laurinovy knihovny, uskutečněné na vzorku tisků do roku 1860, konstatujeme, že v oblasti německých zemí Bömer nashromáždil podstatně více záznamů, ale velice často jde o různé regionální, hojně pruské, tiskoviny. V oblasti neněmecké evropské produkce je skutečně zřejmé, že Laurinův katalog byl Bömerovi významně nápomocný. A znovu lze připomenout, že Laurin poskytl soupis titulů, které v knihovně vlastnil.

Na Bömerovu bibliografii vyšla roku 1934 poměrně kritická recenze francouzského bibliografa Marca Jaryca,⁹⁰ který v odstavci věnovaném francouzské novinářské literatuře Bömerovi vyčetl, že patrně pouze opsal záznamy z oborového katalogu pařížské Národní knihovny pod heslem „Tisk“. V této kritice Jaryc ohlásil brzké vydání francouzské novinovědné bibliografie sestavené Georgesem Bourginem, která by měla napravit Bömerovy nedostatky.⁹¹ Vedle zmíněného institutu v Lille, fungujícího od roku 1924, byl ve Francii žurnalistický obor zastoupen na univerzitní úrovni až od roku 1937 se založením Institut de Science de la Presse v Paříži.⁹²

Dalším příkladem může být novinovědný institut v Dortmundu ustavený roku 1926, a to v přímé vazbě na tamější městskou knihovnu, která od svého založení v roce 1907 shromažďovala dokumenty vztahující se k Severnímu Porýní-Vestfálsku včetně těch na téma žurnalistiky a vědy o novinách. Heslo *Zeitungswissenschaft* bylo od samého počátku zařazeno do oborového katalogu. Nicméně fond měl tehdy, jak naznačeno, vyloženě regionální charakter.⁹³ Ve Velké Británii byl žurnalistický obor otevřen roku 1919 na London University, nicméně relevantní zdroj, který by informoval o knihovně na tomto ústavu ve sledovaném období, patrně není k dispozici a Laurin ve své sbírce k britskému novinářskému školství nic nemá. Naopak získal řadu tiskovin z americké University of Missouri v Columbii, kde byla v roce 1908 založena jedna z nejstarších

žurnalistických škol vůbec.⁹⁴ K Laurinovým akvizicím patří také *Recent Books for Journalists* z roku 1925, což je obsáhlá bibliografie novinářské literatury zahrnující i starší produkci 19. století, nicméně hlavní důraz je pochopitelně kladen na novinky v oboru vydané v USA.⁹⁵ Na našem území byla roku 1928 zřízena Svobodná škola politických nauk s novinářským oddělením.⁹⁶ Její zázemí informačních zdrojů bylo několikrát kriticky srovnáváno s Laurinovou knihovnou, i jeden z posudků zhotovených pro NUK (1939) hodnotí úroveň Laurinovy sbírky nad školní. V roce 1936 byla navíc její autorita podlomena vleklým sporem kvůli předraženému nákupu nevyhovující literatury.⁹⁷

Uvedené příklady implikují zhruba toto: před první světovou válkou byla založena dílčí studia žurnalistického oboru, avšak skutečný mezinárodní zájem o tento obor je možné sledovat až od dvacátých let, někde až od třicátých let 20. století. S tím pak jde ruku v ruce studijní materiál, který až do té doby nebyl soustavně zpracován, a Arne Laurin tak byl v době své sběratelské profilace na novinářskou literaturu odkázán pouze na své zkušenosti, cit pro téma a vytrvalost, aby vybudoval sbírku takového rozsahu. Zajímal se o katalogy a kartotéky dříve založených institucionálních knihoven, shromažďoval literaturu týkající se žurnalistických studií, nicméně každá taková akvizice měla evidentně regionální charakter a Laurin sám postupně skládal mozaiku evropské vědy o novinách z nejrůznějších zdrojů.

Arne Laurin zbudoval úzce specializovanou knihovnu novinářské literatury, která vůbec neměla obdoby na našem území, a jak bylo výše řečeno, patrně ani v mezinárodním měřítku. Ve vrcholných třicátých letech vlastnil zhruba 10 tisíc knih novinářské literatury a svou sběratelskou aktivitou upevnil své místo mezi intelektuální elitou meziválečné československé společnosti. Kvůli oborové profilaci patrně nelze jeho počín srovnávat s žádnou jinou knižní sbírkou, byť ve sledovaném období byla svou výjimečnou knihovnou známá řada dalších osobností. Patřili k nim bankéř Jaroslav Preiss (1870–1946) s rozsáhlou knižní sbírkou mj. bibliofilii a bohemic,⁹⁸ dále např. publicista Karel Teige (1900–1951), který vlastnil umělecko-výtvarnou knihovnu,⁹⁹ knihovníci Jan Ladislav Živný (1872–1949)¹⁰⁰ a Bohumír Lifka (1900–1987)¹⁰¹ s knihovědně a historicky orientovanými sbírkami, či grafik a typograf Method Kaláb (1885–1963) vlastníci oborově zaměřenou knihovnu.¹⁰² Je příznačné, že po roce 1939 postihly některé z těchto

⁸⁸ Vyjádření archivu Humboldtovy univerzity k existenci korespondence K. Bömera s A. Laurinem (zpráva e-mailem, 2022).

⁸⁹ BÖMER 1932, s. XVII.

⁹⁰ JARYC 1934.

⁹¹ BOURGIN 1934.

⁹² IFP; viz též ANONYM 1938b.

⁹³ SCHULZ 1932. (V Laurinově knihovně pod sign. Fb73.)

⁹⁴ MSJ: <https://journalism.missouri.edu/alumni-and-giving/deans-leadership-circle/1908-society/>

⁹⁵ MARKS 1925. (V Laurinově knihovně pod sign. Fb20.)

⁹⁶ BUTTER 1928; SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIIE: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Svobodn%C3%A1_%C5%A1kola_politick%C3%BDch_nauk_v_Praze

⁹⁷ KOUTNÍK 1938.

⁹⁸ KOSATÍK 2010.

⁹⁹ KAŠPAROVÁ – KONEČNÁ 2016.

¹⁰⁰ KUBOŠOVÁ 2014.

¹⁰¹ WIENDL 2010.

¹⁰² KHEL 2000.

knihoven dramatické zvraty i ztráty stejně jako Laurinovu sbírku. Znovu se tedy vracíme k potvrzení ojedinělé pozice, jakou měla cílevědomě budovaná Laurinova knihovna ve své době a de facto podnes – jako zásadní (možné) východisko oborového studia.

Literatura a prameny:

Archivní prameny:

Archiv Národní knihovny, korespondence 1935–1939.

Archiv Univerzity Karlovy:

- fond Fakulty sociálních věd UK, Zpráva o revizi a přesunech fondu Laurinovy knihovny v r. 1973 a v r. 1976, sign. C V / 2;
- fond Filozofické fakulty Německé univerzity v Praze, Žurnalistika – institut (Institut für Zeitungswissenschaft), karton 71, č. 888; Zápisy z jednání fakultního výboru 1939–1941, kart. 72, č. 891–893;
- fond Rektorátu Německé univerzity v Praze, Knihovny, sign. G5, kart. 123, č. 468; Knihovna, sign. G9, kart. 123, č. 475;
- osobní zaměstnanecké složky doc. Vladimíra Klimeše, vedoucího Katedry novinářství na Filologické fakultě UK.

Knihovna – Centrum vědeckých informací Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, fond Arne Laurin.

Knihovna Masarykova ústavu AV ČR. Masarykiana I, II, sign. 1296/1, 2; Masarykiana I, sign. M V/d.

Knihovna Národního muzea, přírůstkové knihy 1932–1937. Národní archiv:

- fond Archivu Syndikátu novinářů, NAD 1308, kart. 57/1 (valné hromady, schůze předsednictva, schůze ústředního výboru 1938);
- fond Archivu Syndikátu novinářů, NAD 1308, kart. 57/2 (schůze předsednictva, schůze ústředního výboru 1939).

Památník národního písemnictví, Praha, literární pozůstalost číslo 412, soupis viz literatura WAGNER 1966.

Tištěné katalogy knihovny Arneho Laurina:

BALTHASAR–GURIAN 1931: BALTHASAR, Vladimír–GURIAN, Jakov Gerasimovič. *Sign. S novinářské knihovny Arne Laurina Praha: Tiskové právo, svoboda tisku a censura. Zákonodárství o tisku.* Praha: soukromý tisk, 1931.

GURIAN 1932: GURIAN, Jakov Gerasimovič. *Novinářská knihovna Arne Laurina Praha: Všeobecné dějiny periodického tisku, Joseph von Görres, Théophraste Renaudot.* Praha: soukromý tisk, 1932.

GURIAN 1933: GURIAN, Jakov Gerasimovič. *Novinářská knihovna Arne Laurina Praha: Současný periodický tisk, Maximilian Harden, Lord Northcliffe, dodatky.* Praha: soukromý tisk, 1933.

GURIAN 1934: GURIAN, Jakov Gerasimovič. *Novinářská knihovna Arne Laurina Praha: Věda o novinách, novinářská praxe, novinářské školy, sociologie tisku.* Praha: soukromý tisk, 1934.

GURIAN 1935: GURIAN, Jakov Gerasimovič. *Novinářská knihovna A. Laurina Praha: Politická funkce novin, veřejné mínění, tisk a válka, tisk a církev.* Praha: soukromý tisk, 1935.

GURIAN 1936: GURIAN, Jakov Gerasimovič. *Novinářská knihovna A. Laurina Praha: Zpravodajství slovem a obrazem, sociální stavovské a organizační otázky žurnalismu, sjezdy, dohody a výstavy novinářské, vzpomínky novinářů a nakladatelů.* Praha: soukromý tisk, 1936.

GURIAN 1937: GURIAN, Jakov Gerasimovič. *Novinářská knihovna A. Laurina Praha: Dodatky – tiskové právo, svoboda tisku a censura, všeobecné dějiny periodického tisku.* Praha: soukromý tisk, 1937.

Literatura:

ANONYM 1894: Personalnachrichten. *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 11, 1894, s. 584. Dostupné také z: <https://www.digitale-sammlungen.de/view/bsb11659111?page=612>

ANONYM 1937: Sedmý katalog Laurinovy novinářské knihovny. *Politická revue: časopis Svobodné školy politických nauk v Praze* X, 1937, č. 3, s. 81.

ANONYM 1938a: Novinářská knihovna A. Laurina. *Tisk a novináři: věstník československých novinářů, orgán Syndikátu československých novinářů* XII, 1938, č. 5, s. 163.

ANONYM 1938b: Francouzský ústav novinovědný. *Politická revue: časopis Svobodné školy politických nauk v Praze* X, 1938, č. 7, s. 207.

ANONYM 1947: Knihovna Arne Laurina. *Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků* 50, 1947, č. 124, s. 1.

BABLER 1936: BABLER, Otto F. Slovo k sběratelům. *Bibliofil: orgán bibliofilského odboru Grafického klubu pro Moravu* XIII, 1936, č. 9, s. 133–136.

BABLER 1937: BABLER, Otto F. The catalogue of Arne Laurin's library. *Notes and Queries* CLXXII, 1937, č. 2, s. 28.

BLF: *Bibliographie de la France: Ou Journal Général de L'Imprimerie et de la Librairie* 36, 1847, s. 227. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=OJ9JAAAAYAAJ&hl=cs&pg=PP11#v=onepage&q&f=false>

BLU: *Blätter für literarische Unterhaltung* 1844, č. 97, s. 388. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=pC5RAQAAMAAJ&hl=cs&pg=PP7#v=onepage&q&f=false>

BÖMER 1929: BÖMER, Karl. *Bibliographisches Handbuch der Zeitungswissenschaft: Kritische und systematische einföhrung in den Stand der deutschen Zeitungsforschung.* Leipzig: Otto Harrassowitz, 1929.

BÖMER 1932: BÖMER, Karl. *Internationale Bibliographie des Zeitungswesens.* Leipzig: Otto Harrassowitz, 1932.

BOURGIN 1934: BOURGIN, Georges. Essai sur la presse française: Bibliographie et archives. *Bulletin du Comité international des sciences historiques* 1934, č. 22, s. 26–70.

BROŽ 1948: BROŽ, Josef A. Jak je organisována knihovna Vysoké školy politické a sociální: Výtah z přednášky k posluchačům VŠPS, přednesené 27. X. 1947. *Knihovna: časopis Svazu českých knihovníků* III, 1948, č. 1–6, s. 11–13.

BUTTER 1928: BUTTER, Oscar. Studium novin: Svobodná škola politických nauk. *Duch novin: studium novin, péče o novinářství, umění čísti noviny* I, 1928, č. 5, s. 114–115.

- BUTTER 1932:** BUTTER, Oskar. *Úkoly a cíle vědeckého bádání o novinách*. Brno: Sociologický seminář Masarykovy university, 1932.
- ČERMÁK 1933:** ČERMÁK, Emil. Novinářská knihovna Arne Laurina. *Časopis Svobodné školy politických nauk v Praze* V, 1933, č. 4–5, s. 153–154.
- EVERTH 1933:** EVERTH, Erich. *Leipziger Hochschulhefte Nr. 11: Das Studium der Zeitungskunde an der Universität Leipzig*. Leipzig: Alfred Lorentz, 1933.
- [FALTYS] 1947:** [FALTYS, František]. Laurinův archiv hnije v úředním sklepení: Čs. Novináři získali vzácnou Laurinovu knihovnu. *Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků* 50, 1947, č. 125, s. 3.
- FRIEDRICH KUNZE:** *Völkerkunde, Volkskunde, Kulturgeschichte: darin u.a. der volkskundliche Teil der Bibliothek des † Heimatforschers Friedrich Kunze, Suhl*. Leipzig: Buchhandlung Gustav Fock, 1940. Antiquariatskatalog.
- GAAB 2003:** GAAB, Hans. Georg Friedrich Kordenbusch und die Astronomie in Nürnberg in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. *Acta Historica Astronomiae* 18, 2003, s. 40–89. Dostupné také z: <https://ui.adsabs.harvard.edu/abs/2003AcHA...18...40G>
- GELLI 1976:** GELLI, Jacopo. *Gli ex libris italiani: guida del raccoglitore*. Milano: Istituto Editoriale Cisalpino-Goliardica, 1976, s. 377. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=PsA-fAQAAAAJ&hl=cs&pg=PR3#v=onepage&q&f=false>
- [HEMERYCK 1939]:** [HEMERYCK, P. A.]. *Bibliothèque de M. Arne Laurin, ancien rédacteur en chef du Prager Presse: Première partie livres sur les beaux-arts, architecture, caricature, livres illustrés, bibliophilie, et la collection choisie de livres précieux, presses spéciales, éditions de luxe, impressions soignées de la bibliothèque Friedmann, Amsterdam*. [Amsterdam: P. A. Hemeryck, Boekhandel en Antiquariaat], 1939. Dostupné také z: <https://bibliothèque-numerique.inha.fr/idurl/1/31144>
- INDIA OFFICE LIST:** *The India Office List: for 1928*. London: Harrison, 1928, s. 684. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zVkkAAAAIAAJ&hl=cs&pg=PA33#v=onepage&q&f=false>
- JARYC 1934:** JARYC, Marc. Une bibliographie internationale de la science journalistique. *Revue des bibliothèques: publication mensuelle* 43–44, 1934, č. XL, s. 82–93.
- KAŠPAROVÁ – KONEČNÁ 2016:** KAŠPAROVÁ, Jaroslava – KONEČNÁ, Jana. Francouzské provenience v knihovně kritika a teoretika umění Karla Teiga v knihovně Národního muzea. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* 61, 2016, č. 1–2, s. 83–92.
- KENNEDY GRIMSTED 2008:** KENNEDY GRIMSTED, Patricia. Sudetské křižovatky ztracených evropských knih: „Záhadná mlha“ halící knihovnu RSHA Amt VII a osud milionu válečných obětí. In: BORÁK, Mečislav. *Restituce zkonfiskovaných uměleckých předmětů. Přání nebo realita? Dokumentace, identifikace a restituce kulturních statků obětí II. světové války: příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Liberci (24.–26. října 2007)*. Praha: Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí II. světové války při Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2008, s. 120–177.
- KHEL 2000:** KHEL, Richard. 115 let od narození Methoda Kalába. *Typografia: odborný časopis českých polygrafů a typografů* 103, 2000, č. 3, s. 8.
- KLEE 2009:** KLEE, Ernst. *Das Kulturlexikon zum Dritten Reich: wer war was vor und nach 1945*. Frankfurt: M. Fischer-Taschenbuch-Verl., 2009.
- KOSATÍK 2010:** KOSATÍK, Pavel. *Bankéř první republiky: život dr. Jaroslava Preisse*. Praha: Mladá fronta, 2010.
- KOUTNÍK 1938:** KOUTNÍK, Bohuslav. Knihovna Svobodné školy politických nauk. *Časopis československých knihovníků* 17, 1938, č. 2, s. 64–65.
- KRETSCHMER 2015:** KRETSCHMER, Adam. Nález zednářské literatury z depotu RSHA Amt VII ve fondech Národní knihovny. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* 60, 2015, č. 3–4, s. 7–16.
- KUBOŠOVÁ 2014:** KUBOŠOVÁ, Pavla. Osobní knihovna Ladislava Jana Živného v Knihovně Národního muzea. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* 59, 2014, č. 3–4, s. 38–44, 54.
- LAURIN 1927:** LAURIN, Arne. „Toulavé“ zprávy v novinách: Příspěvek k psychologii novinářství. *Přítomnost: nezávislý týdeník* IV, 1927, č. 49, s. 776–780.
- LAURIN 1928:** LAURIN, Arne. „Lomené světlo“ novin. *Přítomnost: nezávislý týdeník* V, 1928, č. 1, s. 9–11.
- LAURIN [1933]:** LAURIN, Arne. Moje novinářská knihovna. In: HAJDUŠEK, Stanislav (ed.). *Katalog výstavy světového tisku v Pardubicích: Výstava světového tisku v Pardubicích*. [Pardubice: s.n., 1933], s. 6–8.
- LEMERRE [1857–1888]:** LEMERRE, Alphonse (ed.). *Anthologie des poètes français du XIXeme siècle: 1818–1841*. Paris: Alphonse Lemerre, [1857–1888], s. 178. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=Secyu1xGmoUC&hl=cs&pg=PP3#v=onepage&q&f=false>
- LIFKA 1935:** LIFKA, Bohumír. Studijní regál: Novinářská knihovna Arne Laurina, Praha. *Marginalie: věstník Spolku českých bibliofilů v Praze* IX, 1935, č. 1, s. 11–12.
- LIFKA 1938:** LIFKA, Bohumír. Knižní přínos: Novinářská knihovna A. Laurina, Praha. *Marginalie: věstník Spolku českých bibliofilů v Praze* XII, 1938, č. 1–2, s. 24.
- MÁGR 1937:** MÁGR, Antonín Stanislav. Recht und Geschichte der Presse. *Prager Presse* 17, 1937, č. 349, s. 7.
- MARKS 1925:** MARKS, Besse B. Recent Books for Journalists. *The University of Missouri Bulletin* 26, 1925, č. 35.
- MÍŠKOVÁ 2002:** MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945: (vedení univerzity a obměna profesorského sboru)*. Praha: Karolinum, 2002, s. 108.
- NATALE – BOVENZI 2009:** NATALE, Vittorio – BOVENZI, Gian Luca. *Arti figurative a Vercelli: San Cristoforo*. Biella: Eventi & Progetti Ed., 2009.
- [NOVOTNÝ] 1931:** [NOVOTNÝ, Miloslav]. Novinářská bibliografie. *Lidové noviny* 39, 1931, č. 651, s. 9.
- NOVOTNÝ 1945:** NOVOTNÝ, Miloslav. Co jsme v museu zachránili, co jsme neuchránili. *Svobodné noviny: list Sdružení kulturních organizací* 1, 1945, č. 10, s. 1–2.
- PALMER 2021:** Reuter's S. Engländer and Intra-European Agency Negotiations, 1847–90s. In: PALMER, Michael B. *International News Agencies: A History*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2021, s. 25–46.

PANENKOVÁ 2022: PANENKOVÁ, Josefina. *Historický fond v knihovně Arneho Laurina (1889–1945)*. Praha 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/174526>

PAUPIÉ 1960: PAUPIÉ, Kurt. *Handbuch der österreichischen Pressegeschichte: 1848–1959*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1960, s. 141.

RYDELL 2017: RYDELL, Anders. *Zloději knih: pátrání po zmizelých knihovnách*. Zlín: Kniha Zlín, 2017.

SAMMLUNG DER GESETZE: *Sammlung der Gesetze für das Erzherzogthum Oesterreich unter der Ens: Jahr 1842*. Wien: K. K. Hof- und Staats-Aerial-Druckerei, 1844, s. 452. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=4X5Tm00g9aUC&hl=cs&pg=PR1#v=onepage&q&f=false>

SCHMIDL – LUFT 1890: SCHMIDL, Carl G. – LUFT, Michael. *Geschichte der Stadt Weipert*. [Komotau]: im Selbstverlage des Verfassers, 1890. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mlp/uuid/uuid:a396dde0-3552-11e2-928a-0030487be43a>

SCHULZ 1932: SCHULZ, Erich. *Westfälisch-Niederrheinisches Institut für Zeitungsforschung Mitteilungen: Bericht über die Jahre 1926–1930 (31. 3. 1931), (ergänzt bis 29. 2. 1932)*. Dortmund: Institut für Zeitungsforschung, 1932.

STROUHALOVÁ 2016: STROUHALOVÁ, Marcela. *Knihy znovu nalezené: konfiskované knihy po druhé světové válce ve správě NK ČR*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2016.

SVOBODA 1991: SVOBODA, George. The Masaryk/Beneš Collection in UC Berkeley. *Newsletter: Association of College and Research Libraries. Slavic and East European Section* 1991, č. 7, s. 62–66. Dostupné také z: https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/3727/sees_1991_n7_w.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SWALIN 1892: SWALIN, Wilhelm. *Bidrag till Kongl. Maj:ts kanslis personalhistoria efter 1809*. Stockholm: Ivar Hæggström, 1892, s. 262. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=1i0PAAAAYAAJ&hl=cs&pg=PP7#v=onepage&q&f=false>

TOPOR – ŘEHÁK 2019: TOPOR, Michal – ŘEHÁK, Daniel. *Arne Laurin (1889–1945) – portrét novináře*. Praha: Institut pro studium literatury, 2019.

TOPOR 2019: TOPOR, Michal. *Arne Laurin: dopisy*. Praha: Institut pro studium literatury, 2019.

VERSCHAVE 1932: VERSCHAVE, Paul. *Les Ecoles de Journalisme. Les Facultés Catholiques de Lille* 23, 1932, č. 3, s. 78–84.

VOLF 1930: VOLF, Josef. *Dějiny novin v Čechách do roku 1848*. Praha: Duch novin, 1930.

VOLF 1931: VOLF, Josef. *Dějiny veřejných půjčoven knih v Čechách do r. 1848*. V Praze: Obec pražská, 1931, s. 51.

WAGNER 1966: WAGNER, Jan. *Arne Laurin (vl. Jménem Arnošt Lustig): (1889–1945)*. Praha: Literární archiv památníku národního písemnictví v Praze, 1966.

WIENDL 2010: WIENDL, Jan. *Jubilea – PhDr. Bohumír Lifka. Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* 55, 2010, č. 1–2, s. 90–93.

WILDT 2019: WILDT, Michael. *Generace nekompromisních: vedoucí pracovníci Hlavního říšského bezpečnostního úřadu*. Praha: Academia, 2019. Historie.

Elektronické zdroje:

BOISSONADE: Boissonade exlibris manuscrit 20994 (detailed).jpg [online]. In: *Wikimedia Commons contributors*. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Boissonade_exlibris_manuscrit_20994\(d%C3%A9tail\).jpg&oldid=630915189](https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Boissonade_exlibris_manuscrit_20994(d%C3%A9tail).jpg&oldid=630915189)

CTHS: *Comité des travaux historiques et scientifiques: Institut rattaché à l'École nationale des chartes* [online]. Comité des travaux historiques et scientifiques. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: <https://cths.fr/hi/index.php>

FABIAN HANDBUCH: *Fabian Handbuch: Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Österreich und Europa*. [online]. Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: <https://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Home>

FISF: *Fondazione Istituto della Sacra Famiglia*. [online]. Fondazione Istituto della Sacra Famiglia. [Cit. 13. 9. 2025]. Dostupné z: <https://www.fondazioneisacrafamigliatorino.it/>

FSV: *Předválečná literatura o novinách a novinářství v Laurinově knihovně*. [online]. Knihovna – Středisko vědeckých informací FSV UK [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: <https://knihovna.fsv.cuni.cz/aktuality/predvalecna-literatura-o-novinach-novinarstvi-v-laurinove-knihovne>

IFP: *Histoire de l'IFP*. [online]. Institut Français de Presse. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: <https://ifp.assas-universite.fr/fr/institut-francais-presse/histoire-lifp>

KDN: *Katalog der Deutschen Nationalbibliothek* [online]. Deutsche Nationalbibliothek. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: https://www.dnb.de/DE/Home/home_node.html

KNHOVĚDA.CZ: *Knihověda.cz: Portál k dějinám české knižní kultury do roku 1800* [online]. Knihovna AV ČR. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: <https://www.knihoveda.cz/>

LAP: *Libreria Antiquaria Piemontese*. [online]. Libreria Antiquaria Piemontese. [Cit. 10. 9. 2025]. Dostupné z: <https://www.libreriaantiquariapiemontese.it>

MSJ: *1908 Society: Missouri School of Journalism* [online]. University of Missouri. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: <https://missouri.edu/>

PROVENIO: *Provenio: Databáze vlastníků historických a moderních knižních sbírek a provenienčních záznamů v knihách* [online]. Knihovna Národního muzea. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: <https://provenio.cz/#/>

SBL: *Svenskt biografiskt lexikon*. [online]. Riksarkivet. [Cit. 14. 9. 2025]. Dostupné z: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Start.aspx>

SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIÉ: *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR. [Cit. 11. 9. 2025]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavn%C3%AD_strana

Josefina Panenková

Divadelní archiv Národního divadla
Ostrovní 1
110 00 Praha 1